
Potřebuje praxe titul PhDr. či JUDr.? Je stále „prestižní“ a pro profesi „podstatný“?

Potřebuje praxe titul PhDr. či JUDr.? Je stále „prestižní“ a pro profesi „podstatný“?

O aspiranturách, rigorózech a věcné debatě – odpověď Mgr. Jakuba Jareše prof. Jiřímu Peškovi

Prof. Jiří Pešek se pustil do polemiky s mým textem zveřejněným v časopise *Forum* (3/13/27, s. 18–20). Těší mě to a za jeho vzpomínky, postřehy a teze jsem rád, byť s mnoha jeho závěry nesouhlasím. Aby byla moje reakce přehledná, budu na jeho výtky odpovídat v bodech.

Aspirantury

Prof. Pešek z mého článku vyvodil, že se „identifikuji se sovětským, po roce 1950 zavedeným systémem tzv. aspirantur“, a že k němu dokonce chovám „sympatie“. Po pravdě netuším, jak k tomu došel. Psal jsem pouze o tom, že aspirantské studium je podobné dnešnímu doktorandskému – a samozřejmě jsem tím myslel jeho formální stránku, které se ostatně věnuji v celém článku (tedy že jde v obou případech o postgraduální studium, že jsou do něj uchazeči přijímáni, že skládají dílčí zkoušky atd. – což pro doktoráty před rokem 1950 ani pro rigoróza po roce 1966 neplatí).

Napsal jsem to v popularizačním článku, který se aspiranturám věnoval v jednom odstavci a jejich průběhu od přijetí do obhajoby ve dvou větách. Prof. Pešek se na zhruba pětinasobném prostoru rozepsal i o politických aspektech aspirantur, o kterých samozřejmě nikdo soudný nepochybuje. A já sám o to méně, že jsem se podílel na knize, která dohled KSČ nad aspiranturami v obecnosti i na konkrétních příkladech popisuje. Nechápu proto, jak mohl prof. Pešek na základě mých dvou vět dojít k závěru, který ze mě dělá obdivovatele aspirantur. K tomu je třeba zřejmě hodně zaujaté, nevstřícné, ba až manipulativní čtení.

Moji větu, že titul CSc. „je dnes v podstatě ekvivalentem titulu Ph.D.“ považuje prof. Pešek za nešťastnou. Nevím, co si myslel, že já si myslím, ale není tím řečeno nic víc a nic míň, než že držitelé titulu CSc. se dnes mohou například habilitovat a že je na ně obecně nahlíženo jako na absolventy postgraduálního studia.

K tématu aspirantury pak prof. Pešek připojuje cenné vzpomínky na průběh svého vlastního studia a různé postřehy z oboru historie. Kdybych na jeho podstatně rozsáhlejší text uplatňoval stejné nároky jako on na mé dvě věty, asi bych mu vytkl, že skáče v příkladech mezi 60. a 80. lety, v nichž byla situace – jak sám píše – rozdílná. Případně že se věnuje výhradně jen historickým oborům, což je podobně selektivní jako moje rozhodnutí pro formální stránku doktorátů. Bezesporu se ale shodneme na tom, co píše v závěru: „Vše nasvědčuje tomu, že situace byla nesmírně diverzifikovaná: téma, metoda, kvalita i povolený rozsah disertace záležel do velké míry na oboru, pracovišti, jeho osobnostech, na konkrétním „mikroobdobí“, kdy byla zpracovávána a obhájena.“

Rigoróza v letech 1966 –(1980)–1989

V druhé části své polemiky se zastavuje u tzv. rigorózního řízení, které se ve vysokoškolském systému objevilo se zákonem z roku 1966. Prof. Pešek píše, že jde o „obnovená“ rigoróza. V tom se s ním neshodnu, protože rigoróza v podobě, jak je definoval zmíněný zákon, opravdu nejsou totéž co přísné zkoušky před rokem 1950. Tzv. rigorózní doktoráty po roce 1966 na rozdíl od dřívějšího období nebyly předpokladem pro habilitaci – tím byl až titul CSc.

Zavedení rigorózního řízení v dané podobě bylo dílem stranických orgánů, především Ideologické komise ÚV KSČ. Naopak ministerstvo školství prosazovalo, aby absolventům byl udělován titul „magistr“ s uvedením příslušného oboru po vykonání státní závěrečné zkoušky. Využití starých titulů (PhDr., JUDr.) v nové podobě bylo i obsáhle veřejně diskutováno a vzbudilo nejednu odmítavou reakci. (Více k přípravě zákona z roku 1966 a soupeření konceptů ministerstva školství a aparátu ÚV KSČ viz text Pavla Urbáška v knize „*Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945–1969*“, s. 266–274). Trvám proto na tom, že již v roce 1966 se jednalo o prvek nesystémový a že na této nesystémovosti nemění nic ani fakt, že v daných podmínkách ji bylo možné využít pro leccos smysluplného, jak o tom píše prof. Pešek.

S jádrem jeho kritiky k tomuto tématu ale souhlasím a beru ji vážně. V období 1966–1980 opravdu byly na mnohých oborech nároky na rigorózní práci přísnější než na práci diplomovou a totéž platí pro rigorózní zkoušky. Taktéž by bylo třeba udělat podrobný a diferencovaný průzkum, jaká část absolventů získala rigorózní titul. Pro 60. a 70. léta je moje teze, že „prakticky každý“ opravdu příliš obecná a nepřesná, jakkoli pro 80. léta platí.

Nechápu ale opět, proč mi prof. Pešek podsouvá věci, které si ani nemyslím, ani je netvrdím. O náročnosti rigorózní zkoušky u prof. Hlaváčka či jiných důsledných pedagogů jsem žádné znevažující soudy nevynášel. Napsal jsem jen, že rigorózní zkoušky byly „mnohdy“ snadnější než státnice. Že slovo „mnohdy“ neznamená „vždy“, snad není třeba vysvětlovat. Stejně tak jsem neznevažoval práci stovek mladých solidních badatelů, jak prof. Pešek tvrdí.

Rigoróza po roce 1998

V čem se s prof. Peškem opravdu neshodnu, je jeho pohled na rigoróza po roce 1998. V roce 1990 byla dle mého názoru správně zrušena, ale bohužel po osmi letech je do oběhu vrátili poslanci a vytvořili tak systém, o němž již při projednávání zákona ve sněmovně tehdejší ministr školství prof. Jan Sokol poznamenal, že „nese stopy takového myšlenkového postupu, o kterém spolu hovořili pejsek s kočičkou, když si dělali dort. I tento titul je krásný, a máme jich tam tedy úctyhodnou sbírku“.

Nejpřehledněji psal v poslední době o tématu rigorózních doktorátů sociolog Marek Skovajsa, na jehož text Velkovýroba malodoktorů v Česku odkazují. Jsou v něm shrnuty všechny hlavní argumenty, které zde není třeba opakovat. Pro jistotu dodávám, že názorem na rigoróza myslím opravdu jen to, že jde ze systémového hlediska o neorganický prvek. Prof. Pešek uvádí na obhajobu rigoróz tři body:

- 1) pomáhají odlišovat špatné a dobré magisterské práce,
- 2) umožňují získání prestižního titulu vynikajícím absolventům, kteří kvůli odchodu do praxe nemají na postgraduální studium čas,
- 3) je jistou náhradou pro ženy, které kvůli mateřství nestihnou disertaci sepsat.

Není mi zřejmé, proč nestačí pro odlišení kvalitních diplomových prací jejich vydání tiskem a ohlas v odborné veřejnosti. Pomůže nějak, když jejich autoři dostanou za svůj výkon stejný titul, jako kupříkladu Petr Hulínský, o jehož „náročném“ rigorózu se psalo, případně Marek Benda se sedmapadesátistránkovým rigorózem z plzeňských práv? Pokud někdo odejde do praxe (například na velvyslanectví, jak píše prof. Pešek), potřebuje skutečně titul PhDr. či JUDr.? V čem je dnes tento titul „prestižní“ a pro jeho profesi „podstatný“ (notabene v zahraničí, kde bude takový titul spíš matoucí)? A do třetice k tezi, která vychází z pojetí „tradiční“ rodiny. Opravdu jsou ženy odsouzeny k tomu, aby kvůli starosti o děti musely přenechat doktorát, vydělávání peněz atd. mužům? Známe ve svém bezprostředním okolí dost párů, kde naopak ženy dosahují doktorátů (i při mateřství), a párů, v nichž muži chodí na rodičovskou dovolenou.

Mrzí mě, že prof. Pešek zvolil v polemice tak vyhrcované osobní tón a že můj text v řadě míst dezinterpretoval, ba překroutil. Věcná debata o tom, jakou měly po roce 1950 různé tituly váhu, jak se lišila náročnost i politická kontrola obor od oboru, fakulta od fakulty, by totiž mohla být velmi zajímavá. Za obory historie a archivnictví již prof. Pešek první osobní vzpomínky k tématu načrtl. Nezbyvá než doufat, že za jiné obory, třeba i přírodovědné, jej doplní někdo další.